

Psykoanalys för ofärdiga kön

Saketopoulou, Avgi & Ann Pellegrini. 2023. *Gender Without Identity*.
New York: The Unconscious in Translation. (180 s)

EFTER EN UTFÖRLIG genomgång av Foucaults *Sexualitetens historia* räcker Ann Pellegrinis student upp handen med en undran: "Heterosexuality and homosexuality are socially constructed and recent historical inventions. Fine. But what I want to know is what made *me* a lesbian" (xix). Pellegrini, som då undervisade i Lesbian and Gay Studies, tvingas erkänna att de strukturellt inriktade metoder genom vilka akademien ofta tacklat queerhet saknar svar på sådana frågor. Här behövs kompletterande verktyg, och med boken *Gender Without Identity* vill Pellegrini och hens medförfattare Avgi Saketopoulou argumentera för att dessa kan komma från psykoanalysen.

Att psykoanalysens möte med queerhet sällan sker utan friktion har bland annat uppmärksammats av Paul B Preciado i brandtalet *Can the Monster Speak?* (2021). Psykoanalysen sitter fast i en "könsskillnadens epistemologi", menar Preciado, och låter nedärvda kategorier och begrepp diktera dess kontakt med omvärlden, vilket ofta resulterar i ett patologiserande av det queera. Visserligen har psykoanalytiska metoder varit viktiga för queerteorins uppkomst, till exempel genom Judith Butler, men som Noreen Giffney (2017, 29) påpekat har detta främst skett genom att queerteoretiker lånat psykoanalytisk teori; inom den kliniska psykoanalysen själv har relationen till queerhet varit kyligare.

DOI: 10.34041/ln.v29.957
lambda nordica 2-3/2024

© The authors. Published by Föreningen Lambda Nordica under the CC BY-ND license.

Detta är något som Saketopoulou och Pellegrini vill ändra på, och till skillnad från exempelvis Butler eller Tim Dean agerar de också från en position som utövande psykoanalytiker. Men för att en sådan förändring ska kunna ske måste psykoanalysen vara villig att utmana sina förgivettaganden, menar författarna. Här ser jag ambitionen till ett teoribygge som formas kring den levda erfarenhetens konturer, snarare än att dikteras av de teoretiska dogmer som Preciado talade om. Psykoanalysen ska inte fråga sig huruvida queera liv är legitima, menar Saketopoulou och Pellegrini, utan hur den bäst kan stå till deras tjänst: *"We need, and should accept, nothing less than theoretical transformation to be able to work productively with queer and trans life"* (xvi, kursivering i originalet).

För författarna går vägen till en sådan queerkompatibel psykoanalys via Jean Laplanche, vars essä "Gender, Sex and the Sexual" också utgör bokens sista kapitel. Centralt är Laplanches förståelse av egot: en psykisk instans som agerar stabiliserande genom att binda det överskott av energi som kommer från det sexuella omedvetna (vårt eget såväl som andras). Denna energi är i sig meningslös, men skapandet av ett ego klär den i ett hölje av begriplighet. Och här, menar Saketopoulou och Pellegrini, uppstår också det vi upplever som könsidentitet. Materialet till denna ego-konstruktion hämtar vi från begrepp och berättelser ur vår kulturella idésfär, och processen influeras alltid av våra unika förutsättningar – inklusive det vi skulle kunna kalla trauma. Skapandet sker på så sätt i högsta grad i dialog med faktorer utanför oss själva och utom vår kontroll (vad författarna benämner som ett "allocentriskt" tillblivande). På så sätt undergrävs också de essentialistiska "born this way"-narrativ som tagit över mycket av diskursen kring queera personers rättigheter och erkännande. Saketopoulou och Pellegrini tecknar i stället en fascinerande bild av hur människors görande av kön och sexualitet (normativ såväl som queer) uppstår som en tillfällig "good enough fit" (57) i spänningsfältet mellan själv och annan, kreativitet och nödvändighet, agens och tvång.

Bokens huvuddel kretsar kring en fallstudie ur Saketopoulous praktik: tolvåriga Ory skickas i analys av sina föräldrar, som är bekymrade över hans feminina uttryck och intressen. I detta kapitel appliceras

Laplanches ramverk för att visa hur faktorer som religion, social press och generationsöverskridande trauma kan dras in i individens ”självt teoriserande”, genom vilket det könade egot tar form. Men efter en kort tid avbryter Ory sin analys, abrupt och utan förklaring. Saketopoulou beskriver hur detta avbrott gör henne chockad och bestört – har hennes försök att validera Orys normbrytanden slagit fel eller kanske rört vid något alldeles för känsligt? Även jag som läsare blir omskakad här, dels av empati med Ory, men också i frustration kring att inte få se författarnas teori nå en underbyggd slutsats. Samtidigt blir analysens avbrott en ypperlig övning, både för läsaren och Saketopoulou, i att praktisera det följsamma, identitets skeptiska förhållningssätt som författarna förespråkar. Trots att Ory uppvisat tydliga icke-normativa tendenser för en person tilldelad manligt kön, måste vi enligt författarna trotsa begäret efter ett slutgiltigt svar. Hur frestande det än kan vara att bekräfta Ory genom att förstå honom som (varande eller blivande) homosexuell eller trans, är det inte analytikerns roll att utifrån applicera en sådan etikett. Ja, vi ska vara bekräftande, menar Saketopoulou och Pellegrini, men det som ska bekräftas är inte någon specifik identitet, utan ”the autonomy of the subject’s auto-theorizing process” (88). Analysen blev inte färdig, och det är inte Ory heller – det är ingen av oss.

Eftersom en så stor del av boken ägnas åt Ory och hans familjesituation är det lätt att få intrycket att Pellegrini och Saketopoulou ansluter sig till psykoanalysens besatthet av barndomen och den heterosexuella kärnfamiljen. Jag vill dock mena att detta är missvisande: en av styrkorna med deras synsätt är just potentialen att handskas med de fortsatta förändringar som vårt könsgörande kan genomgå. Förhoppningsvis får vi se detta utvecklas vidare i framtida publikationer från författarna; det vore en naturlig förlängning inte bara av det teoretiska ramverk som tecknas i *Gender Without Identity*, utan också av Saketopoulous briljanta *Sexuality Beyond Consent* (2023), vilken utforskar hur intensiva upplevelser kan få egot att tillfälligt kollapsa, och därigenom möjliggöra psykiska omvälvningar, nybildningar och kursändringar.

I en tid fylld av konservativa strömningar som vill fixera såväl individ som nation i fasta, förutsägbara former ger Saketopoulou och Pellegrini

mig hopp om psykoanalysen, i denna queervänliga stöpning. Dess emfas på det *dynamiska* i varje individs jag blir en välbehövlig motvikt till de krafter som vill göra identiteten fundamental och oundgänglig för politisk kamp, med alla fallgropar det medför.

I relation till detta hade jag gärna sett ett djupare problematiserande av just identitetsbegreppet. Vilken typ av identitet är det som författarna vill befria oss från? Grupptillhörigheten, identifikationen med medmänniskan, känslan av inre kontinuitet, upplevelsen att vara en separat, unik individ? Men svar på detta får vänta. Med sina 180 sidor är *Gender Without Identity* en kort bok, ofullständig, skriven i en improvisatorisk process, en startpunkt snarare än ett fullbordat opus – precis som de kön som den beskriver. Boken är viktig, inte bara för att den sätter en högre ribba för den kliniska psykoanalysen, utan också som ett nytt sätt att förstå könsgörandets paradoxer: personligt och ändå socialt, djupt rotat och ändå så föränderligt.

SIRI LANDGREN

REFERENSER

- Giffney, Noreen & Eve Watson, red. 2017. *Clinical Encounters in Sexuality: Psychoanalytic Practice and Queer Theory*. Santa Barbara: Punctum Books.
- Preciado, Paul B. 2021. *Can the Monster Speak?: Report to an Academy of Psychoanalysts*. London: Fitzcarraldo Editions.
- Saketopoulou, Avgi. 2023. *Sexuality Beyond Consent: Risk, Race, Traumatophilia*. New York: New York University Press.